

*Bureau Advies Research Training
voor non-profit en overheid*

De balans opmaken

*Rapportage over de ontwikkeling van het cultuuronderwijs
in de scholen voor primair onderwijs in Den Haag
in de periode 2013-2019*

COLOFON

Titel: De balans opmaken

Ondertitel: Rapportage over de ontwikkeling van het cultuuronderwijs in de scholen voor primair onderwijs in Den Haag in de periode 2013- 2019

Opdrachtgever: Expertisecentrum CultuurSchakel Den Haag

Datum: Mei 2019

Auteur: drs. Peter van der Zant

Telefoon: 06-12035548

Mailadres: info@bureau-art.nl

Website: www.bureau-art.nl

Adres: Bureau ART, Peperstraat 46, 2801 RE Gouda

Samenvatting en conclusies

In het schooljaar 2018/19 namen de Cultuurcoaches van het Expertisecentrum van CultuurSchakel wederom een cultuurscan af bij alle scholen voor primair onderwijs in Den Haag. Omdat in de schooljaren 2013/14 en 2016/17 een vergelijkbare cultuurscan was afgenomen, kon zo een goed beeld worden verkregen van de ontwikkeling van het cultuuronderwijs bij de scholen, mede dankzij het werk van CultuurSchakel in de afgelopen vijf schooljaren.

Dit is de eindrapportage over alle 158 Cultuurscans die in het schooljaar 2018/19 werden ingevuld. De belangrijkste conclusies staan hieronder.

Het cultuurplan

Bijna driekwart van de scholen voor primair onderwijs in Den Haag heeft cultuuronderwijs vastgelegd in het schoolplan.

Meer dan de helft van de scholen (58%) zegt te beschikken over een schriftelijk vastgelegd cultuurplan; dat is aanmerkelijk meer dan in 2013/14 en 2016/17. Bij nog eens 16% van de scholen is het plan in ontwikkeling. Dat betekent dat 26% van de scholen niet over een schriftelijk vastgelegd cultuurplan beschikt, tegen 72% in 2013/14.

De interne cultuurcoördinator

Het aantal scholen dat geen interne cultuurcoördinator (icc'er) heeft, is gedaald van 35% in 2013/14 naar 16% thans.

Van de interne cultuurcoördinatoren is 69% gecertificeerd, tegen 40% in 2013/14.

Het aantal uren dat interne cultuurcoördinatoren gemiddeld ter beschikking hebben, is iets gestegen, maar nog altijd heeft ruim de helft van de icc'ers hooguit 40 uur per jaar beschikbaar voor de uitoefening van hun taak.

Het budget voor cultuuronderwijs

In vergelijking met enkele jaren geleden is er veel meer geld beschikbaar voor cultuuronderwijs. Bijna driekwart van de scholen (72%) heeft nu in elk geval het bedrag uit de lumpsum/ Prestatiebox voor cultuuronderwijs ter beschikking. Dat bedrag was €10,90 in 2013/14 en bedraagt nu voor het schooljaar 2018/19 €15,15, inclusief 3 euro per leerling voor museumbezoek. Bovendien ontvangt 84% van de scholen nog eens extra €11,50 per leerling van de gemeente Den Haag voor de cultuurbezoeken in het kader van VONK.

10% van de scholen heeft (ook nog) een bedrag per leerling ter beschikking, gemiddeld €17,80.

11% van de scholen heeft (ook nog) een bedrag voor de school, gemiddeld €7.759.

Daarnaast blijkt zo'n twee-derde van de scholen nog extra geld voor cultuuronderwijs uit te trekken, met name vanuit de ouderbijdragen of uit het LKP-budget.

Vakleerkrachten

Bijna twee derde van de scholen (65%) zet structureel vakleerkrachten in op het gebied van kunst en cultuur, dat is meer dan twee jaar geleden. De vakleerkrachten worden vooral ingezet voor muziek en beeldende kunst, maar ook voor theater, dans en andere kunst disciplines.

Een deel van de vakleerkrachten (21%) is in vaste dienst bij de school, een deel is zzp'er (19%), de overige vakleerkrachten worden betrokken van organisaties als KOO, Talentenhuis, Residentieorkest, Skills for Kids en Art-s-cool.

Culturele activiteiten

Een derde (34%) van de scholen maakt gebruik van het Cultuurmenu, een aanzienlijke daling ten opzichte van 2013/14 (toen was het 59%).

Bijna alle scholen (94%) maken nu gebruik van het programma cultuurbezoeken uit VONK; daarvan legt 21% een relatie met Cultuuronderwijs op zijn Haags.

15% van de scholen maakt gebruik van Kunstenaar in de Klas; daarvan legt de helft (54%) een relatie met Cultuuronderwijs op zijn Haags.

Los van VONK en/of Cultuurmenu boekt 59% van de scholen ook nog zelfstandig cultuurbezoeken. 18% neemt deel aan de Impuls Muziekonderwijs.

Naast Cultuurmenu, VONK, zelfstandige cultuurbezoeken en Kunstenaar in de Klas neemt meer dan de helft van de scholen nog andere culturele activiteiten af (of organiseert deze zelf), bijvoorbeeld in het kader van de Verlengde Schooldag of speciale projectweken. Het gaat dan onder andere om workshops op school, tentoonstellingsbezoek, deelname aan een leerorkest, bibliotheekbezoek of lessen van studenten van het Conservatorium. Bijna de helft van deze activiteiten vindt plaats onder schooltijd op school, 44% na schooltijd op school en 8% na schooltijd (mede) op locatie van de aanbieder.

De rol van CultuurSchakel

80% van alle scholen heeft de afgelopen jaren ondersteuning gekregen van CultuurSchakel. Dat betrof vaak advisering over culturele activiteiten, cultuuronderwijs, praktische zaken e.d., maar ook ondersteuning bij het ontwikkelen van een visie op cultuuronderwijs of een cultuurplan, bemiddeling tussen vraag en aanbod, advies over fondsenwerving of het organiseren van bijeenkomsten.

Driekwart van de scholen geeft aan dat deze ondersteuning (in enige of zelfs in hoge mate) heeft bijgedragen aan de kwaliteit van het cultuuronderwijs op de school.

Voor de toekomst heeft 86% van alle scholen behoeften en wensen ten aanzien van de ondersteuning door CultuurSchakel, zoals hulp bij fondsenwerving, het fungeren als vraagbaak, begeleiding van de ontwikkeling en uitvoering van het cultuurplan, advies over de invulling van trainingen en studiedagen, hulp bij de koppeling van culturele activiteiten met andere vakken of met de didactische aanpak of onderwijsvernieuingsprocessen van de school (IPC, 21ste eeuwse vaardigheden e.d.), deskundigheidsbevordering van het team of advies over het creëren van draagvlak bij het team.

De ambities van de scholen

Vergeleken met het schooljaar 2016/17 leggen scholen nu bij culturele activiteiten vaker structurele relaties met de kerndoelen, methodes voor kunstzinnige oriëntatie en methodes van andere vakken, zoals aardrijkskunde en wereldoriëntatie. Ook legt bijna een-derde van de scholen relaties met de specifieke pedagogisch-didactische uitgangspunten van de school, zoals NPDL, Onderzoekend leren e.d.

De ambities van de scholen reiken echter nog verder. Veel meer scholen willen de komende jaren structureel relaties leggen met de kerndoelen, methodes en de prioriteiten van de school. Ruim een-derde van de scholen wil in de toekomst bovendien meer werk maken van het volgen van leerlingen op het gebied van cultuuronderwijs.

Cultuuronderwijs op zijn Haags(COH)

Verreweg de meeste scholen (89%) zijn inmiddels bekend met Cultuuronderwijs op zijn Haags; daarvan is 84% ook bekend met de subsidie voor extra COH-uren.

11% van de scholen heeft COH inmiddels verankerd in het schoolbeleid.

23% werkt thans met projecten COH; in totaal namen 16.537 leerlingen aan deze projecten deel. Nog eens 21% van de scholen is van plan om de komende jaren met COH-projecten te gaan werken.

In vergelijking met schooljaar 2016/17 maken nu meer scholen gebruik van een of meer leerlijnen bij cultuuronderwijs, het meest voor muziek en beeldende kunst.

In totaal 866 personen van 32 verschillende scholen namen in 2018 deel aan ondersteuningsactiviteiten voor COH, zoals de Startbijeenkomst of de Workshop Creatief Proces.

De komende jaren willen 27 scholen de Startbijeenkomst bijwonen, 28 de Workshop Creatief Proces, 17 de Workshop Filosofisch Gesprek en 19 de Workshop Vaardigheden, terwijl 20 scholen graag Coaching on the job willen.

Inhoudsopgave

	Blz.
Samenvatting en conclusies	2
1. Inleiding	7
2. Cultuuronderwijs in de scholen	8
3. De rol van CultuurSchakel	21
4. De ambities van de scholen voor de komende jaren	24
5. Cultuuronderwijs op zijn Haags	27
Bijlage: Cultuurscan	

1. Inleiding

De medewerkers van het Expertisecentrum van CultuurSchakel, de cultuurcoaches, voerden in het schooljaar 2013/14 en in het schooljaar 2016/17 met de meeste scholen voor primair onderwijs in Den Haag een gesprek over cultuuronderwijs op de school. Tijdens dit gesprek vulden de scholen een Cultuurscan in met vragen over de toenmalige situatie met betrekking tot cultuuronderwijs en de ambities voor de komende jaren.

In het schooljaar 2018/19 namen de Cultuurcoaches wederom een Cultuurscan af bij alle scholen voor primair onderwijs in Den Haag (zie bijlage); dit gebeurde zoveel mogelijk tijdens een gesprek met de directeur en/of de icc'er of anders per mail of telefoon. Zo kon een goed beeld worden verkregen van de ontwikkeling van het cultuuronderwijs bij de scholen in de afgelopen vijf schooljaren, mede door het werk van CultuurSchakel.

De gegevens uit de Cultuurscans werden door Bureau ART verwerkt in een database voor Cultuurschakel. Deze gegevens zijn vertrouwelijk en bedoeld voor de scholen zelf en voor de cultuurcoaches die de contacten onderhouden met deze scholen. Om de gegevens ook voor het beleid te kunnen gebruiken, vroeg CultuurSchakel aan Bureau ART een rapport samen te stellen over de uitkomsten. Deze rapportage is algemeen van aard en bevat geanonimiseerde informatie over het totaal van de scholen. Op basis van deze rapportage kunnen desgewenst de activiteiten van Cultuurschakel voor de scholen worden bijgesteld. Ook kan de rapportage door andere partners (de gemeente, stadsdelen, schoolbesturen) worden gebruikt om hun beleid af te stemmen op de wensen van de scholen.

Er werden in 2018/19 in totaal 158 Cultuurscans ingevuld. Dit is de eindrapportage over deze Cultuurscans. Hoofdstuk 2 handelt over het cultuuronderwijs in de scholen. De huidige stand van zaken wordt zoveel mogelijk vergeleken met die in 2013/14 en 2016/17. Hoofdstuk 3 beschrijft de rol die CultuurSchakel volgens de scholen heeft gespeeld in de ontwikkeling van het cultuuronderwijs de afgelopen jaren. Hoofdstuk 4 gaat in op de ambities van de scholen op het terrein van cultuuronderwijs in de komende jaren, hoofdstuk 5 op de resultaten van Cultuuronderwijs op zijn Haags tot nu toe. In de tekst staan kaders met citaten van scholen over de betekenis van CultuurSchakel.

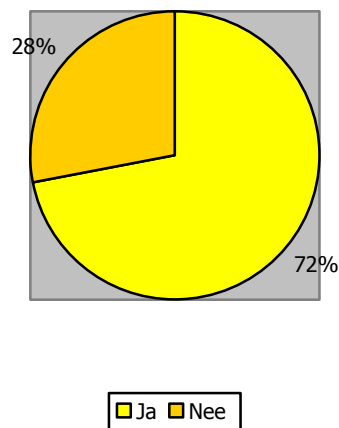
2. De huidige situatie m.b.t. cultuuronderwijs

Dit hoofdstuk handelt over het cultuuronderwijs in de scholen. De huidige stand van zaken wordt waar mogelijk vergeleken met die in 2013/14 en 2016/17.

Cultuuronderwijs in het schoolplan

Bijna driekwart (72%) van de scholen heeft cultuuronderwijs vastgelegd in het schoolplan.

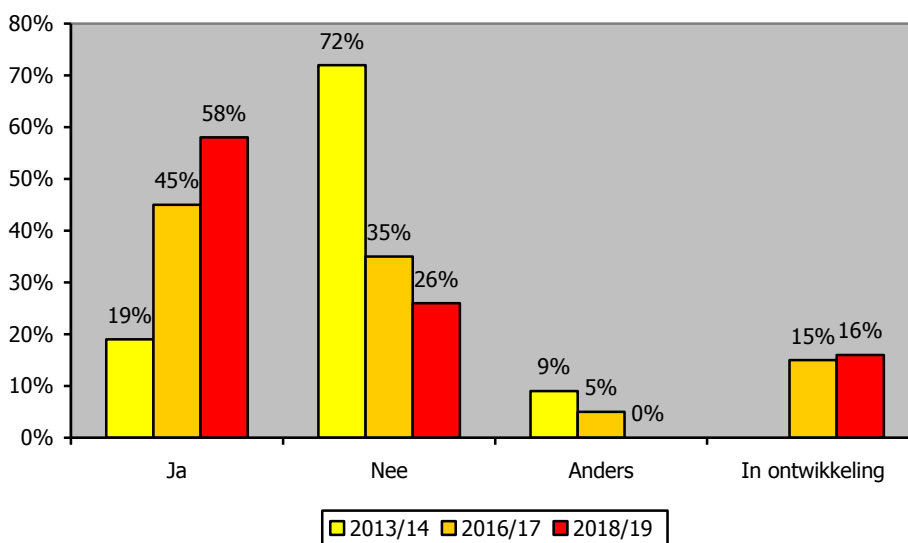
Grafiek 2.1: Is cultuuronderwijs vastgelegd in het schoolplan?

Het cultuurplan

Meer dan de helft van de scholen (58%) zegt te beschikken over een schriftelijk vastgelegd cultuurplan; dat is aanmerkelijk meer dan in 2013/14 en 2016/17. Bij nog eens 16% van de scholen is het plan momenteel in ontwikkeling (grafiek 2.2). Dat betekent dat 26% van de scholen niet over een schriftelijk vastgelegd cultuurplan beschikt, tegen 72% in 2013/14.

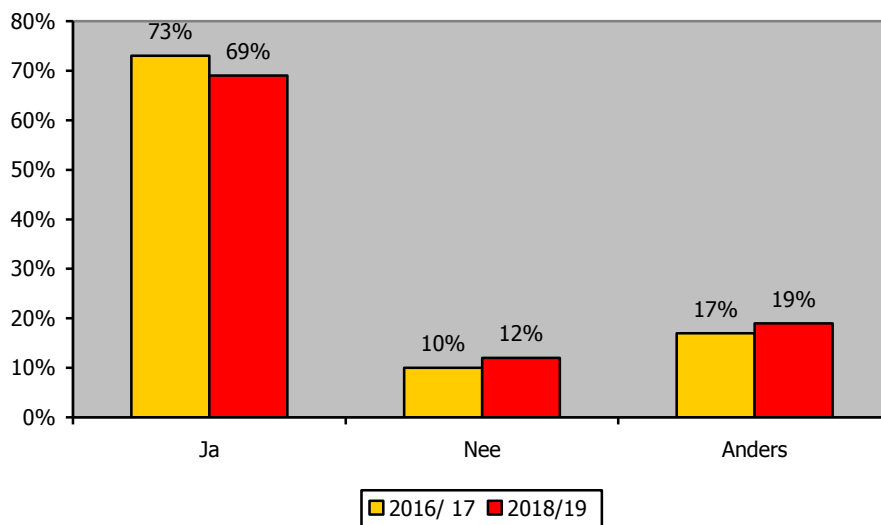
Grafiek 2.2: Beschikt uw school over een cultuurplan? huidige situatie vergeleken met 2013/14 en 2016/17

“De contacten met de cultuurcoach waren goed en behulpzaam. De school heeft zijn eigen visie op cultuur. De cultuurcoach wist de school vaak op een goed spoor te zetten.”

69% van de scholen die over een cultuurplan beschikken, geeft aan dat het plan ook wordt uitgevoerd; 12% voert het plan niet uit, doorgaans omdat het plan verouderd is.

Grafiek 2.3: Wordt het plan ook uitgevoerd? huidige situatie vergeleken met 2016/17

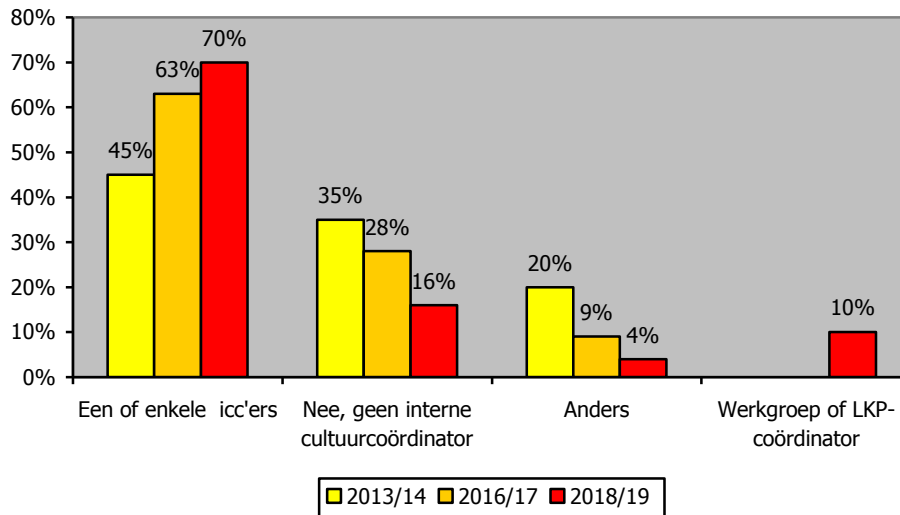
Bij 'anders' wordt o.a. vermeld:

- via COH
- deels
- Op dit moment zijn wij ons erg aan het focussen op het portfolio. De school is daar erg mee bezig, waardoor het cultuurplan nog niet helemaal van de grond komt .
- in aangepaste vorm
- contouren van cultuurplannen worden uitgevoerd
- binnen hoofdstuk talentontwikkeling

De positie van de icc'er

Het aantal scholen dat geen interne cultuurcoördinator (icc'er) heeft is gedaald van 35% in 2013/14 naar 16% thans (grafiek 2.4).

Grafiek 2.4: Interne cultuurcoördinator aangesteld? huidige situatie vergeleken met 2013/14 en 2016/17

Van alle scholen beschikt 70% nu over een of meer icc'ers. Op 10% van de scholen worden de icc-taken uitgevoerd door een werkgroep of een LKP-coördinator. Bij 4% worden de icc-taken (ook) nog op andere wijze ingevuld, bijvoorbeeld:

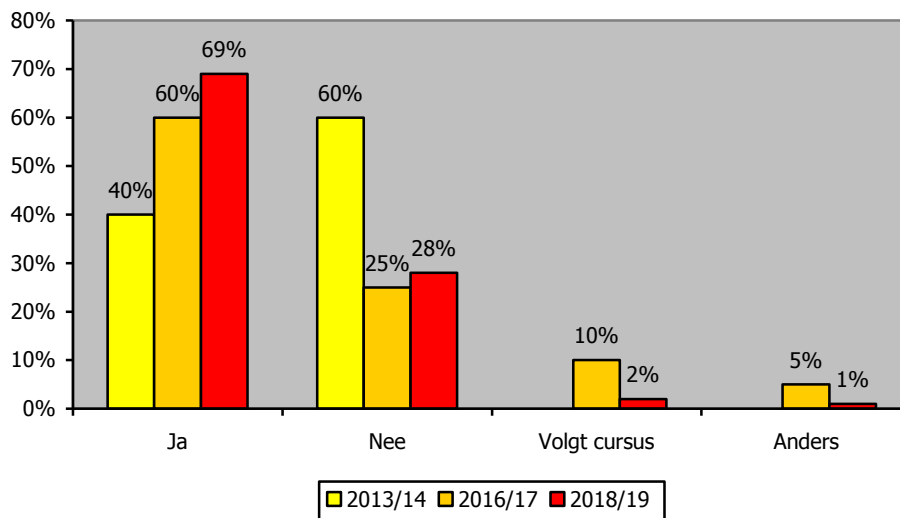
- Directeur is icc'er;
- Er is een werkgroep Talentontwikkeling (sport en kunst)
- Coördinator Talentklassen
- Taak directie
- Adjunct nemen taken waar
- Kenniskring Cultuur
- Twee verantwoordelijke groepsleerkrachten waarvan 1 een minor ICC heeft gevolgd.

“Door de steun van de cultuurcoach zijn we op weg geholpen om een passend cultuurbeleidsplan te ontwikkelen. Door mijn ICC-er wordt de ondersteuning zeer gewaardeerd. “

Niet verwonderlijk is er een sterk verband tussen het beschikken over een schriftelijk vastgelegd cultuurplan en de aanstelling van een icc'er. Van de scholen die niet een schriftelijk vastgelegd cultuurplan hebben, heeft slechts 31% een icc'er.

Van de interne cultuurcoördinatoren is 69% gecertificeerd, tegen 40% in 2013/14 (grafiek 2.5).

Grafiek 2.5: Is ICC'er gecertificeerd? huidige situatie vergeleken met 2013/14 en 2016/17

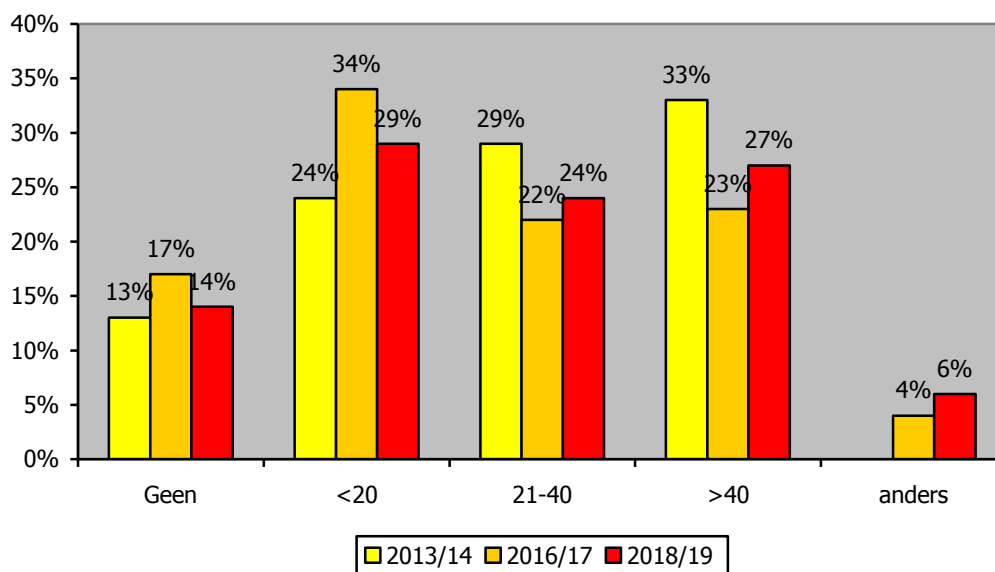

Bij 'anders' wordt vermeld:

- Oud collega CultuurSchakel
- Icc'er heeft icc-cursus gevolgd, maar het plan (nog) niet kunnen afronden.

Het aantal uren dat interne cultuurcoördinatoren gemiddeld ter beschikking hebben, is iets gestegen ten opzichte van 2016/17. Maar nog altijd heeft ruim de helft van de icc'ers (53%) hooguit 40 uur per jaar beschikbaar voor de uitoefening van hun taak, 14% heeft zelfs geen specifieke uren beschikbaar en verricht deze taken vanuit de niet-lesgebonden uren.

Grafiek 2.6: Aantal uren voor de icc'er, huidige situatie vergeleken met 2013/14 en 2016/17

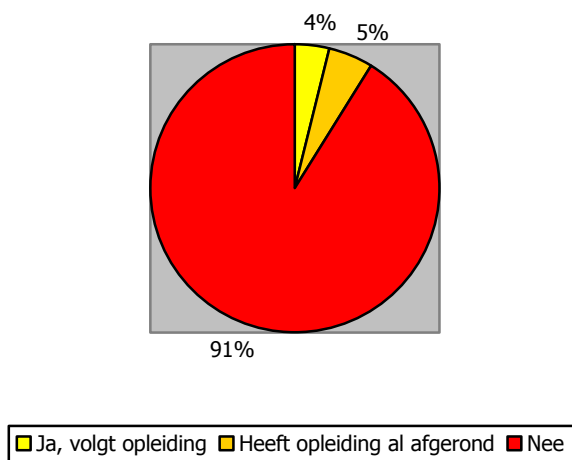
Bij 'anders' wordt gemeld:

- Deze functie moet nog besproken worden met het management.
- Nog in overleg
- Geïntegreerd in de werkzaamheden rond de projecten en het techniekonderwijs
- Zoveel als nodig
- Wordt nog besproken
- Moet nog vastgesteld worden
- Met LKP-coördinatie.

“CultuurSchakel zorgt voor bepaalde bevestiging over verschillende plannen, welke culturele activiteiten sluiten aan bij onze school; veel knowhow; snel bereikbaar; meedenkend; nieuwe ideeën en nooit belerend.”

Van alle icc'ers neemt 4% deel aan de post-hbo opleiding Cultuurbegeleider, 5% heeft deze opleiding al afgerond (grafiek 2.7).

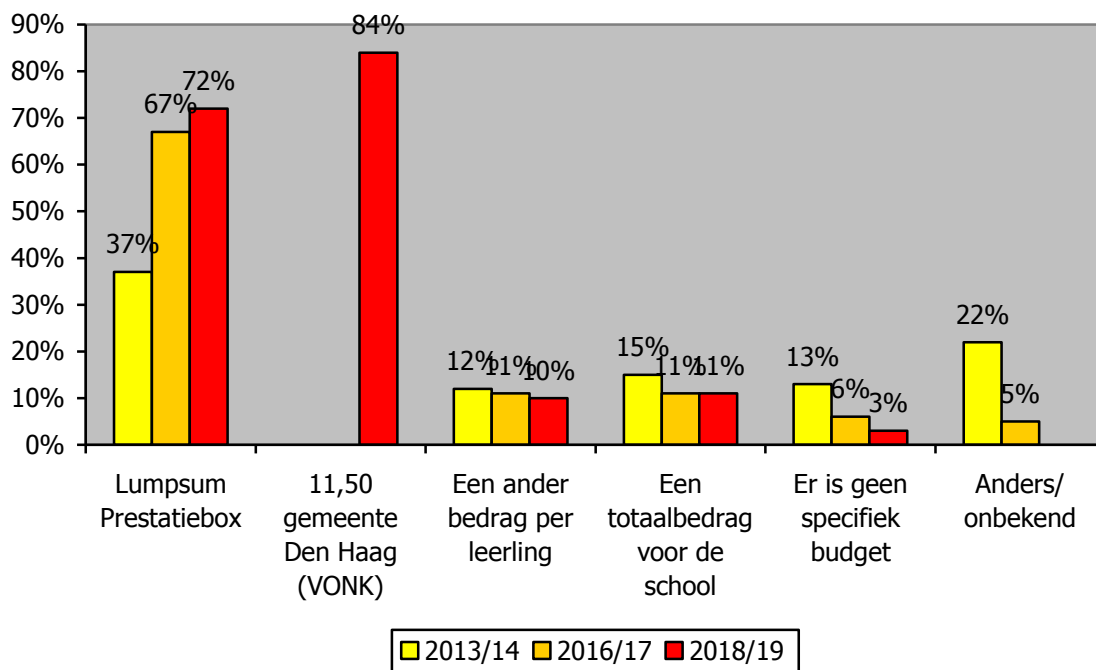
Grafiek 2.7: Neemt de icc'er deel aan de post-hbo opleiding Cultuurbegeleider?

Het budget voor cultuonderwijs

In vergelijking met enkele jaren geleden is er veel meer geld beschikbaar voor cultuonderwijs. Bijna driekwart van de scholen (72%) heeft nu in elk geval voor cultuonderwijs het bedrag uit de lumpsum/ Prestatiebox ter beschikking. Dat bedrag was €10,90 in 2013/14 en bedraagt nu voor het schooljaar 2018/19 €15,15, inclusief €3,00 per leerling voor museumbezoek. Bovendien ontvangt 84% van de scholen nog eens extra 11,50 per leerling van de gemeente Den Haag voor de cultuurbezoeken in het kader van VONK. Wel valt op dat 29 scholen geen geld (meer) uit de Prestatiebox voor cultuonderwijs ter beschikking hebben, maar wel de €11,50 van de gemeente Den Haag; dat zou er op kunnen wijzen dat deze scholen door het geld van de gemeente nu het geld uit de Prestatiebox voor andere doeleinden gebruiken.

Grafiek 2.8: Budget beschikbaar voor cultuonderwijs, huidige situatie vergeleken met 2013/14 en 2016/17

10% van de scholen heeft (ook nog) een bedrag per leerling ter beschikking, gemiddeld €17,80 per leerling.

11% van de scholen heeft (ook nog) een bedrag voor de school, gemiddeld €7.759,00.

“De Cultuurschakel is een heel goede tussenpersoon. Met behulp van goede professionele kennis, subsidie en scholing van de icc-er is de kwaliteit van het cultuonderwijs omhoog gegaan. “

Daarnaast blijkt zo'n twee-derde van de scholen nog extra geld voor cultuuronderwijs uit te trekken, bijvoorbeeld:

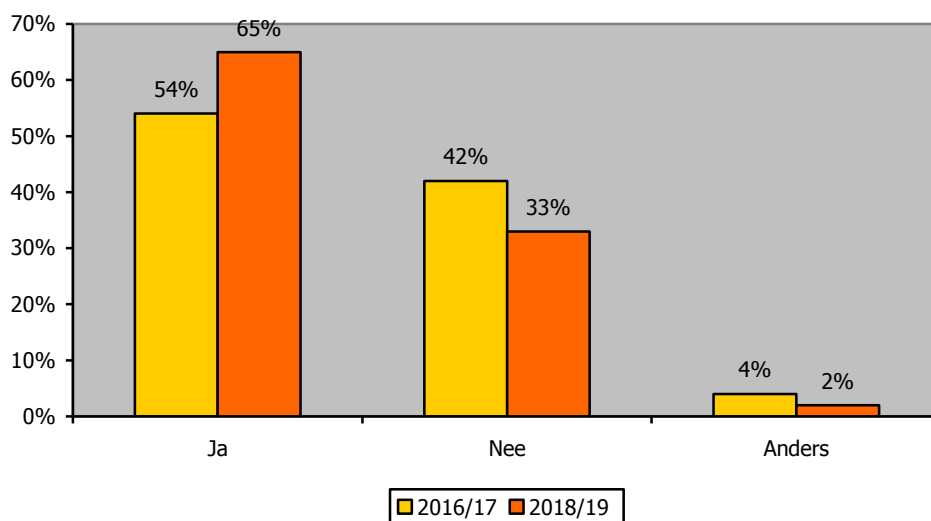
- Ouderbijdrage
- Daarnaast nog € 3.000 (voornamelijk voor vervoer) + 250 voor muziekinstrumenten
- Plus 20 euro ouderbijdrage
- Plus LKP-budget
- Muziekimpuls subsidie
- Budget naschools (€500,- per jaar) voor naschoolse activiteiten
- Plus incidenteel bij projecten
- Uit eigen schoolmiddelen + VSD gelden
- Budget voor losse lessen en VSD
- Schenkingen via de kerk, puur ingezet voor culturele verrijking
- Plus wat incidenteel noodzakelijk is + COH gelden
- € 45 per kind als extra ouderbijdragen voor de vakdocenten en subsidie via Muziek Impuls
- Vakleerkrachten worden betaald door de ouderbijdrage
- Materialen vanuit ouderbijdrage
- Via fondsen

“Het cultuuronderwijs is af en toe wat onoverzichtelijk en CultuurSchakel helpt om dit overzicht te geven en te bewaren.”

Vakleerkrachten

Bijna twee derde van de scholen (65%) zet structureel vakleerkrachten in op het gebied van kunst en cultuur, dat is meer dan twee jaar geleden (grafiek 2.9).

Grafiek 2.9: Zet uw school structureel vakleerkrachten in? huidige situatie vergeleken met 2016/17

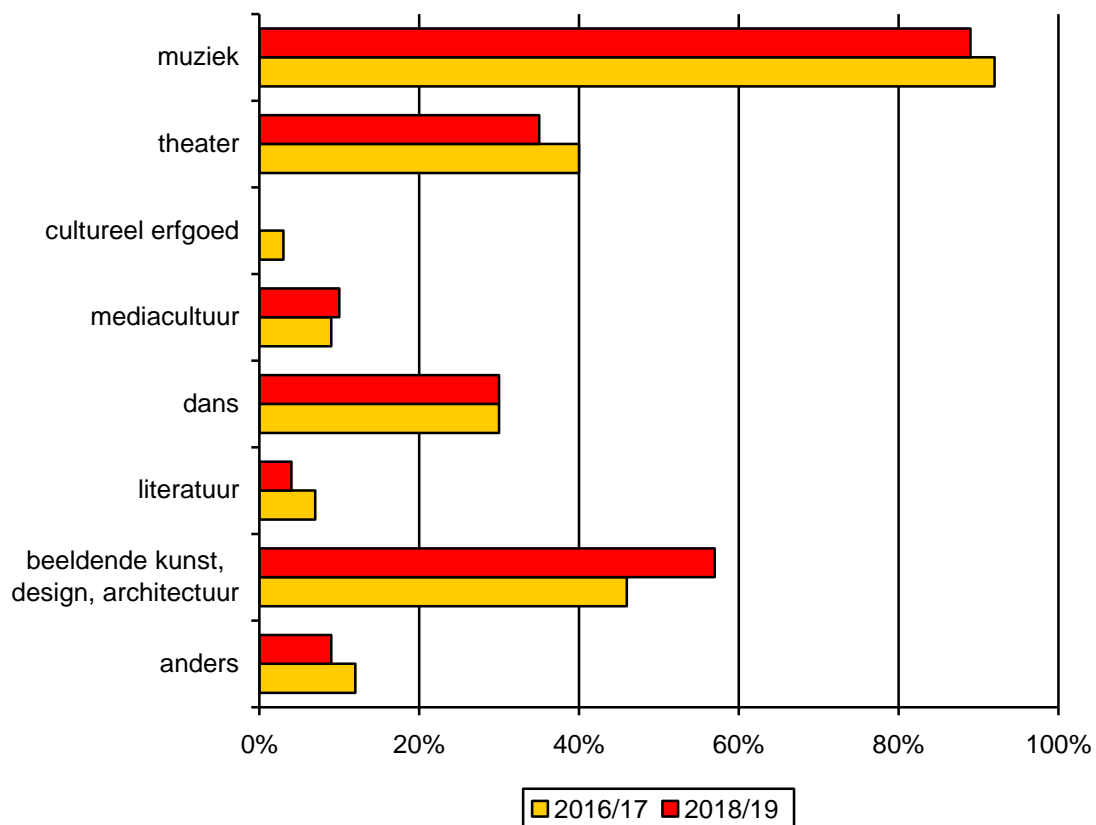

Bij 'anders' wordt vermeld:

- Vanuit LKP
- Deelname aan de Escamp University op zaterdag –ochtend (buitenschools)
- Tijdens de naschoolse activiteiten.

Er wordt vooral gebruik gemaakt van vakleerkrachten voor muziek (89% van alle scholen die vakleerkrachten voor kunst en cultuur inzetten) en beeldende kunst (grafiek 2.10).

Grafiek 2.10: Inzet van vakleerkrachten per kunstdiscipline, als percentage van het aantal scholen dat vakleerkrachten inzet voor kunst en cultuur, 2018/19 vergeleken met 2016/17

Bij 'anders' worden genoemd:

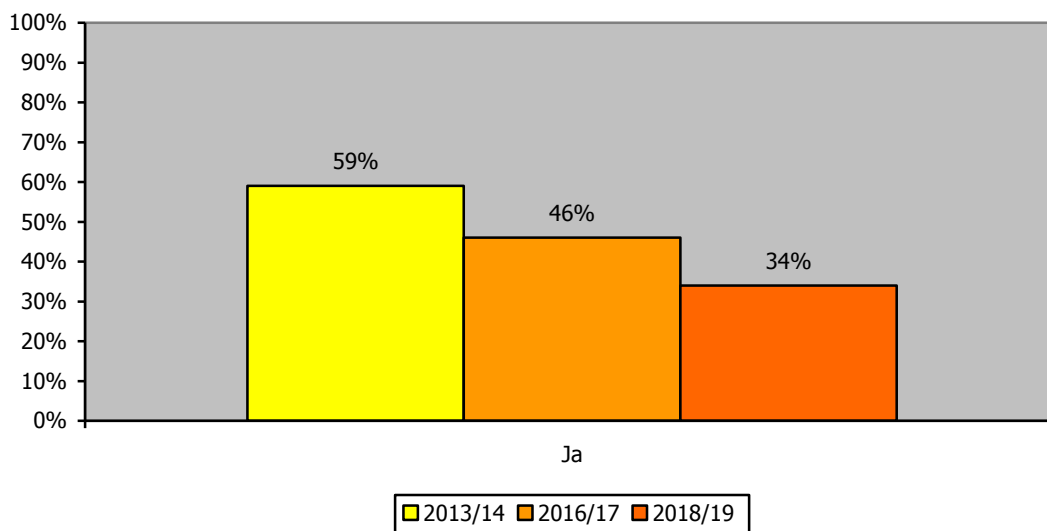
- Foto/media/robotica
- Algemene ontwikkeling w.o. kunst
- Handvaardigheid
- Handvaardigheid, textiel
- LKP-vakken: muziek, dans, beeldend
- Naschoolse workshops
- Musicus in de klas
- Beeldende vorming en dramatische expressie
- Sport en dans.

Bij 67 scholen is de vraag beantwoord via welke organisaties de vakleerkracht wordt ingeschakeld. Bij 21% van de scholen betreft het een leerkracht in vaste dienst; bij 19% betreft het (ook) ZZP'ers, in de overige gevallen worden de leerkrachten van specifieke organisaties betrokken, zoals:

- KOO (22x genoemd)
- Talentenhuis (14x)
- Residentieorkest (9x)
- Skills for Kids (9x)
- Art-s-cool (3x).

In 2013/14 maakte ruim de helft van de scholen (59%) gebruik van het Cultuurmenu; dit is gedaald naar 34% thans (grafiek 2.11).¹

Grafiek 2.11: Maakt uw school gebruik van het Cultuurmenu? Huidige situatie vergeleken met 2013/14 en 2016/17

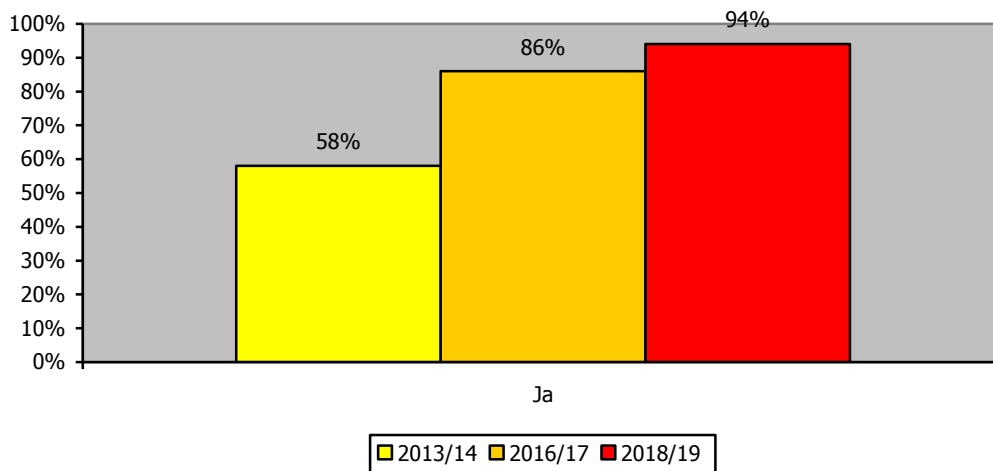

“Zonder de begeleiding door CultuurSchakel was er geen cultuuronderwijs op deze school gekomen.”

¹ De deelnamepercentages aan Cultuurmenu op basis van de Cultuurscans kunnen enigszins afwijken van de officiële deelnamecijfers, omdat er scholen zijn die niet door CultuurSchakel worden ondersteund -dus waar geen cultuurscan ingevuld is- maar die wel deelnemen aan deze programma's (of andersom). Bovendien worden in de officiële deelnamecijfers soms meerdere locaties van één school als aparte deelnemers opgevoerd, terwijl er maar 1 cultuurscan voor deze school is ingevuld.

Bijna alle scholen (94%) maken gebruik van het programma cultuurbezoeken uit VONK (grafiek 2.12).

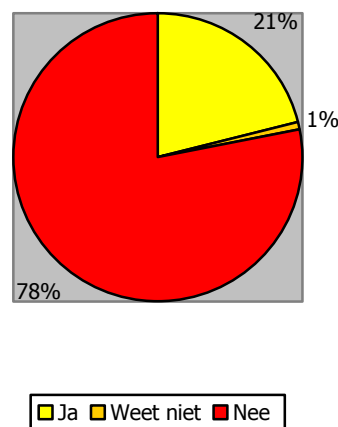
Grafiek 2.12: Maakt uw school gebruik van programma cultuurbezoeken VONK? huidige situatie vergeleken met deelname programma Schoolvoorstellingen in 2013/14 en programma Schoolvoorstellingen & Bezoek aan musea en tentoonstellingslocaties in 2016/17

“Door gesprekken met de cultuurcoach blijft cultuuronderwijs steeds op de agenda staan. Er komt langzaam meer ruimte voor cultuuronderwijs en dan zal de ondersteuning van de cultuurcoach veel meer benut gaan worden.”

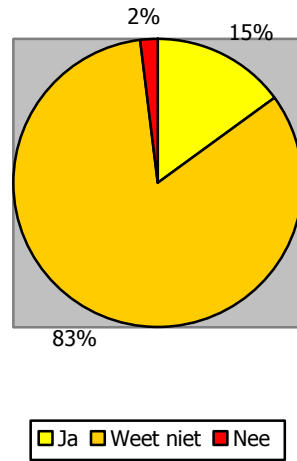
21% van de scholen die aan VONK deelnemen legt daarbij een relatie met Cultuuronderwijs op zijn Haags (grafiek 2.13).

Grafiek 2.13: Legt u bij cultuurbezoek VONK relatie met COH?

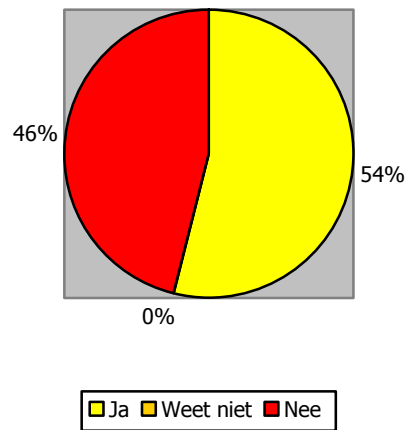
15% van de scholen maakt gebruik van Kunstenaar in de Klas (grafiek 2.14).

Grafiek 2.14: Maakt u gebruik van Kunstenaar in de Klas?

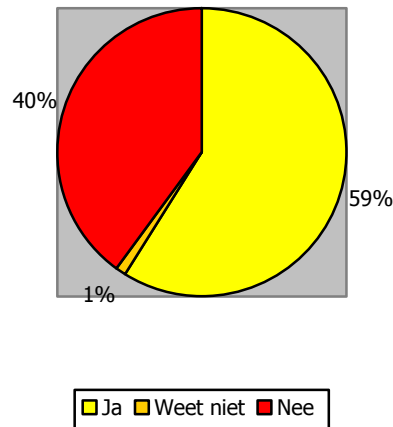
De helft van deze scholen (54%) legt daarbij een relatie met Cultuuronderwijs op zijn Haags (grafiek 2.15).

Grafiek 2.15: Legt u bij Kunstenaar in de Klas relatie met COH?

Los van VONK en/of Cultuurmenu boekt 59% van de scholen ook nog zelfstandig cultuurbezoeken (grafiek 2.14).

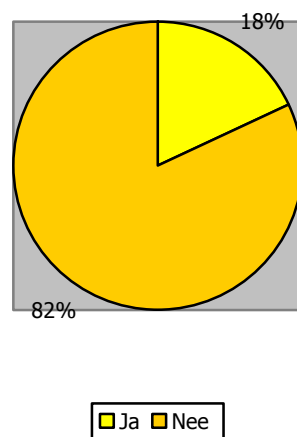
Grafiek 2.14: Boekt u los van VONK en Cultuurmenu zelfstandig cultuurbezoeken?

In de Cultuurscan werd dit maal voor het eerst bij een groot aantal scholen geïnventariseerd welke culturele activiteiten op de school worden georganiseerd. Daaruit bleek dat naast Cultuurmenu, VONK en zelfstandige cultuurbezoeken meer dan de helft van de scholen voor primair onderwijs in Den Haag nog andere culturele activiteiten organiseert of afneemt, bijvoorbeeld in het kader van de Verlengde Schooldag of speciale projectweken. Het gaat dan onder andere om workshops op school, tentoonstellingsbezoek, deelname aan een leerorkest, bibliotheekbezoek of lessen van studenten van het Conservatorium. Bijna de helft van deze activiteiten vindt plaats onder schooltijd op school, 44% na schooltijd op school en 8% na schooltijd (mede) op locatie van de aanbieder.

28 scholen (18% van het totaal) nemen deel aan de Impuls Muziekonderwijs (grafiek 2.15).

Grafiek 2.15: Neemt u deel aan Impuls Muziekonderwijs?

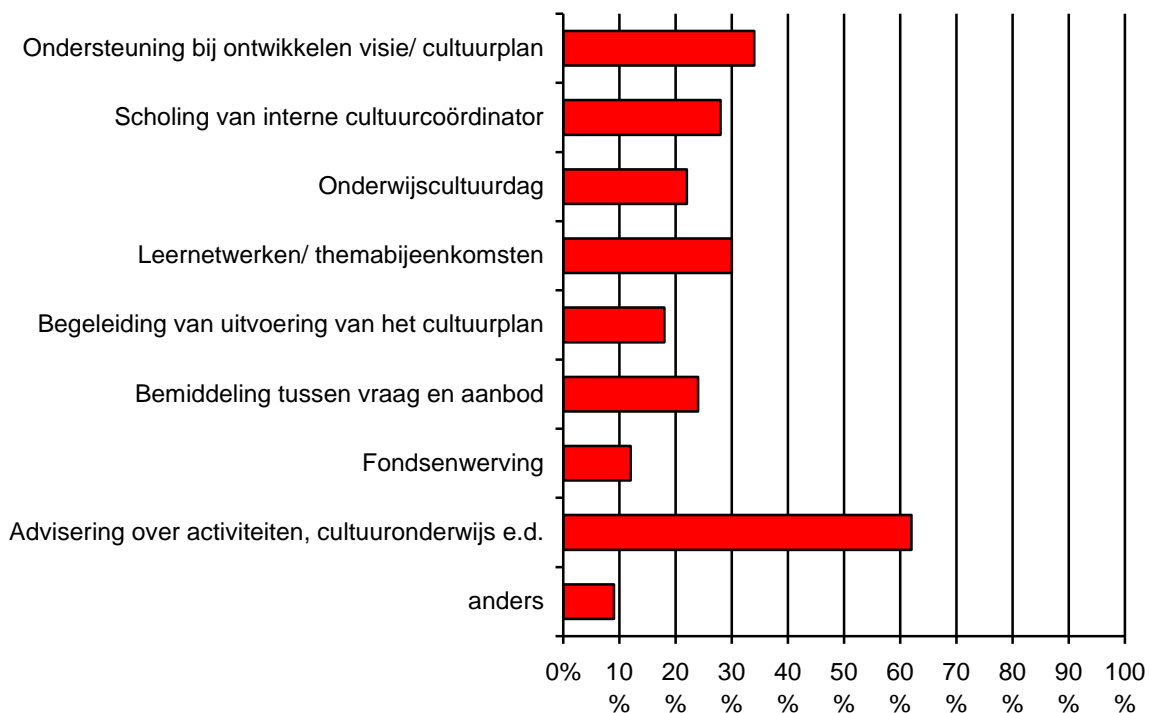
Organisaties waarmee wordt samengewerkt in het kader van de Impuls Muziekonderwijs zijn:

- KOO (16x genoemd)
- Residentieorkest (2x)
- Muziekatelier kid Carrera (2x)
- Trias
- Haags Orgel Kontakt
- Eigenwijs Digitaal / Benny Vreden
- Wishfull singing
- Wishful me
- Diverse ZZP-ers
- Muziekschool Zuid 57
- Muziekacademie Den Haag
- Hofstad Jeugdorkest
- Fort der Verbeelding
- Meer Muziek
- “Echt onderwijs”, dit loopt af en wordt miv sept 2019, 1001 nacht
- Winston Scholsberg
- Al-Wahda (koor)
- Sanatolia.

3. De rol van CultuurSchakel

Ruim driekwart (80%) van de scholen heeft de afgelopen jaren ondersteuning gekregen van CultuurSchakel. Bij 62% van de scholen betrof dat advisering over culturele activiteiten, cultuuronderwijs, praktische zaken e.d.; bij 34% ging het (ook) om ondersteuning bij het ontwikkelen van een visie op cultuuronderwijs en/of het ontwikkelen van een cultuurplan (grafiek 3.1).

Grafiek 3.1: Aard van de ondersteuning door CultuurSchakel, als percentage van het totaal aantal scholen voor primair onderwijs in Den Haag, 2018/19

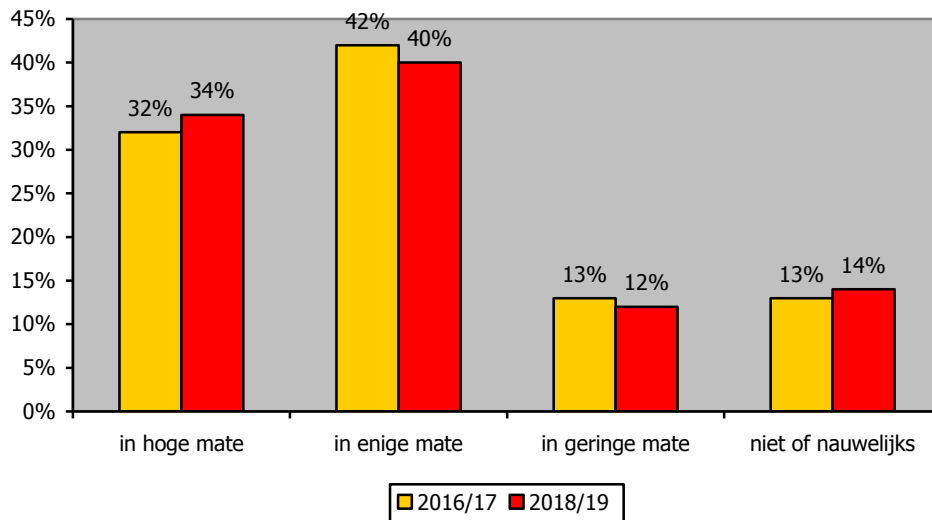
“We worden door CultuurSchakel scherp gehouden en het blijft op de kaart staan”

Sommige scholen noemen nog andere vormen van ondersteuning, zoals:

- Teamtrainingen creatief proces op theater en beeldend
- Bijeenkomst Haagse Cultuuronderwijsdag
- Brainstormen
- Aanvraag Muziek impuls
- HBO opleiding/Meesterproef
- Bemiddeling Residentie Orkest
- Binnen de pilot beeldend
- Begeleiding implementeren van COH, inclusief planmatige aanpak.

Driekwart van de scholen (74%) geeft aan dat deze ondersteuning (in enige of zelfs in hoge mate) heeft bijgedragen aan de kwaliteit van het cultuuronderwijs op de school (grafiek 3.2).

Grafiek 3.2: Heeft deze ondersteuning bijgedragen aan de kwaliteit van het cultuuronderwijs op uw school? 2018/19 vergeleken met 2016/17

“Het is fijn om van buitenaf gebruik te kunnen maken van hulp / expertise, wanneer dit nodig is. CultuurSchakel heeft goed zicht op cultuuronderwijs, ook in Den Haag. Het is fijn om een aanspreekpunt hiervoor te hebben, wanneer wij vragen hebben of ergens tegenaan lopen. Ook is het fijn dat zij goed op de hoogte zijn van de ontwikkelingen en kunnen inspelen op onze behoeftes. De cultuurcoach is hierbij altijd bereikbaar en fijn als vast contactpersoon! “

De scholen die vinden dat de ondersteuning slechts in geringe mate (of zelfs niet of nauwelijks) heeft bijgedragen aan de kwaliteit van het cultuuronderwijs, geven net als in 2016/17 vrijwel alle aan dat dit niet zozeer aan CultuurSchakel lag maar aan de school zelf:

- Cultuuronderwijs wordt door de school zelf vormgegeven. Er is genoeg expertise in huis.
- Accent lag bij cultuuronderwijs binnen de COH projectweken. Visie op cultuuronderwijs moeten we nog ontwikkelen.
- Er zijn dit jaar voor het eerst voorstellingen uit VONK afgenomen.
- Door gesprekken met de cultuurcoach blijft cultuuronderwijs steeds op de agenda staan. Er komt langzaam meer ruimte voor cultuuronderwijs en dan zal de ondersteuning van de cultuurcoach veel meer benut gaan worden.

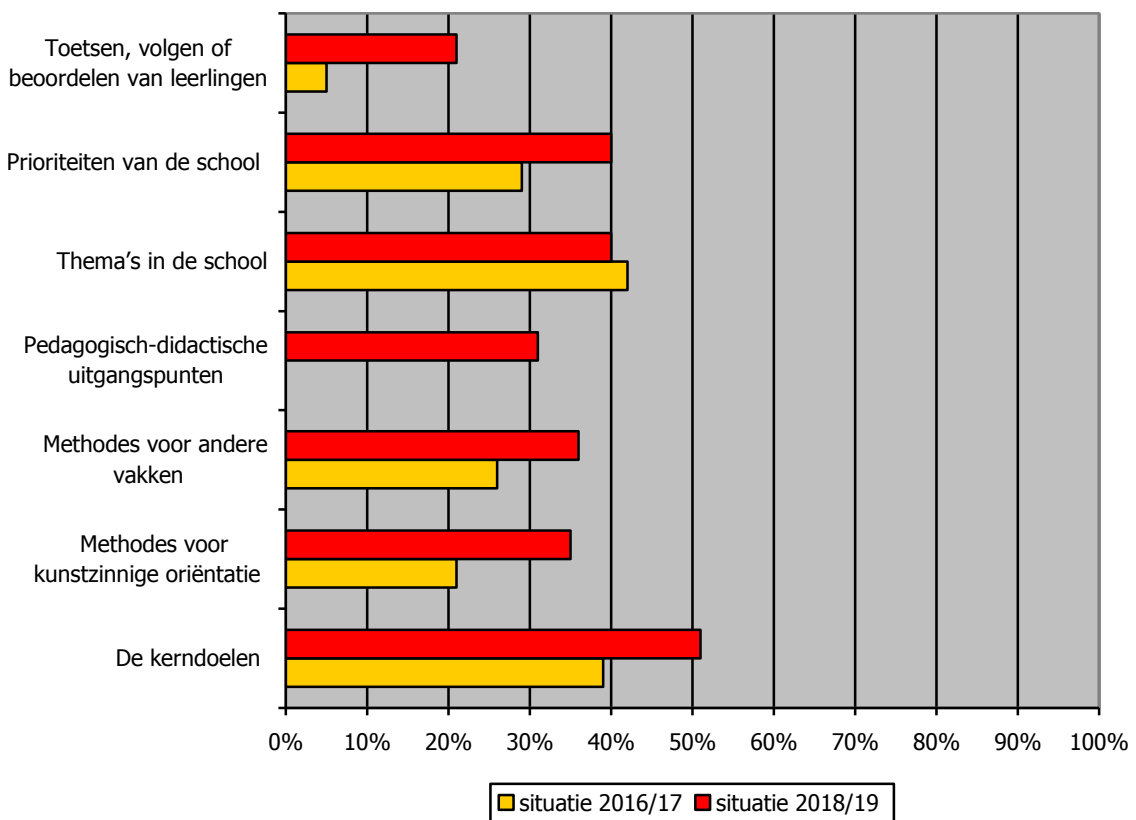
Voor de toekomst heeft 86% van alle scholen behoeften en wensen ten aanzien van de ondersteuning door CultuurSchakel, met name:

- Hulp bij fondsenwerving
- Fungeren als vraagbaak
- Begeleiding van de ontwikkeling en uitvoering van het cultuurplan
- Advies voor de invulling van trainingen en studiedagen
- Advies bij het aanstellen van vakleerkrachten
- Hulp bij de koppeling van culturele activiteiten met andere vakken of met de didactische aanpak of onderwijsvernieuwingsprocessen van de school (IPC, 21ste eeuwse vaardigheden e.d.)
- Deskundigheidsbevordering van het team
- Advies over draagvlak creëren bij het team
- Advies over methodes
- Netwerken van (bepaald type) scholen organiseren
- Scholen op de hoogte houden van nieuwe ontwikkelingen
- Uitleg over Cultuuronderwijs op z'n Haags en hulp bij het implementeren van COH in de school.

4. De ambities van de scholen

Vergeleken met het schooljaar 2016/17 leggen scholen nu bij culturele activiteiten vaker structurele relaties met de kerndoelen, methodes voor kunstzinnige oriëntatie en methodes van andere vakken, zoals aardrijkskunde en wereldoriëntatie (grafiek 4.1). Ook legt bijna een-derde van de scholen relaties met de specifieke pedagogisch-didactische uitgangspunten van de school, zoals NPDL, Onderzoekend leren e.d.

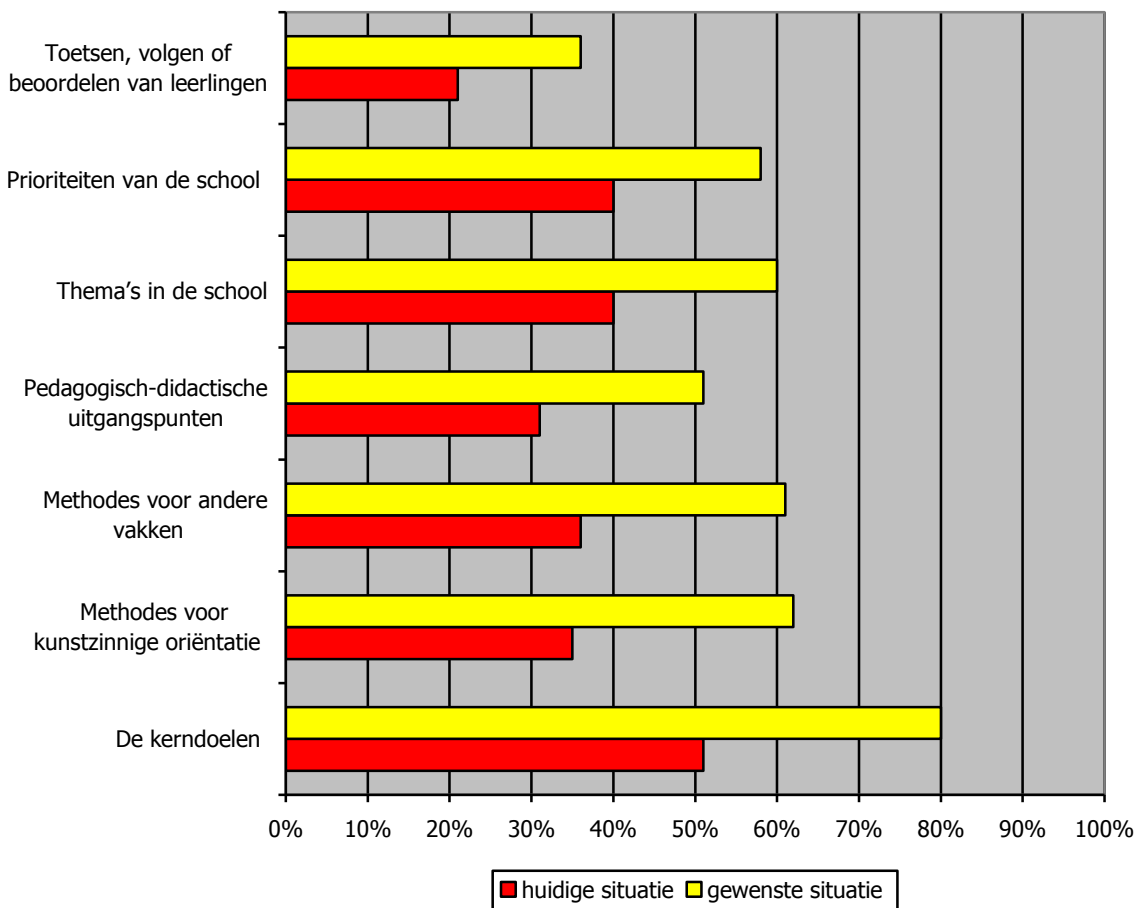
Grafiek 4.1: Mate waarin structurele relaties worden gelegd bij de culturele activiteiten met kerndoelen, methodes en thema's, huidige situatie vergeleken met situatie 2016/17

“De begeleiding van de cultuurcoach geeft kaders en adviezen op maat en werpt z'n vruchten af.”

De ambities van de scholen reiken echter nog verder. Veel meer scholen willen structureel relaties leggen met de kerndoelen, methodes en de prioriteiten van de school. Ruim een-derde van de scholen wil in de toekomst ook meer werk maken van het structureel toetsen, volgen of beoordelen van leerlingen op het gebied van cultuuronderwijs; daarbij valt op dat de meeste respondenten het woordje *volgen* hebben onderstreept.

Grafiek 4.2: Mate waarin structurele relaties worden gelegd bij de culturele activiteiten met kerndoelen, methodes en thema's, huidige situatie vergeleken met gewenste situatie

Daarnaast geven sommige scholen nog andere aspecten aan waarmee ze bij de culturele activiteiten een relatie willen leggen:

- Techniek
- Talentontwikkeling
- Meer bewustwording m.b.t. cultuuronderwijs bij het team
- Bij LKP “Het schoolportret”
- Presenteren
- VSD-aanbod
- Reflectie / portfolio
- Open podium 2x per jaar en Kerstmusical en eindmusical
- Ouderparticipatie. 21st century skills
- Breinvriendelijk en coöperatief leren (passen goed bij cultuuronderwijs)
- We gaan naar onderzoekend leren toewerken; alles in samenhang (gefaseerd); niet meer de methodes klakkeloos volgen; eigenaarschap van leerlingen; toekomstvaardigheden worden belangrijk; brede vorming; thematisch werken.
- Koppeling LKP / activiteiten Vonk / COH
- Toepassen in IPC
- Maandvieringen/ musical, muziekavonden
- Meer voorstellingen/muziek. En relaties leggen met de culturele omgeving.
- Talentontwikkeling
- Werken vanuit de vreedzame school/mediatoren/democratisch burgerschap/hebben een leerlingenraad
- Leerlijnen expressie: groei volgen
- NT2 proof
- Ouderbetrokkenheid
- Willen het portfolio voor rekenen, taal, spelling en IPC ook koppelen aan cultuuronderwijs
- Heel voorzichtig buitenschoolse activiteiten en inzet vakleerkrachten m.n. kunstvakken
- Met het maatschappelijk bewustzijn.

5. Cultuuronderwijs op zijn Haags

Aan alle scholen werden vijf stellingen voorgelegd die betrekking hebben op de doelen van Cultuuronderwijs op zijn Haags. Deze vijf stellingen werden ook al in 2013/14 en 2016/17 aan de scholen voorgelegd. Respondenten konden ook dit keer een score van 1 tot en met 7 kiezen, waarbij 1 stond voor *niet van toepassing*, 7 voor *geheel van toepassing* en alle andere cijfers tussenposities vormden.

Uit de scores blijkt dat er de afgelopen jaren vooral vooruitgang is geboekt bij het bespreken met de culturele instellingen/ aanbieders hoe de inhoud van hun aanbod bijdraagt aan het nastreven van doelstellingen met betrekking tot de ontwikkeling van de leerlingen. Ook op andere aspecten, zoals het volgen van nascholing op het gebied van cultuureducatie door leerkrachten, is lichte vooruitgang geboekt. Alleen bij het leggen van relaties tussen binnenschoolse en buitenschoolse culturele activiteiten is sinds 2013/14 geen enkele vooruitgang geboekt.

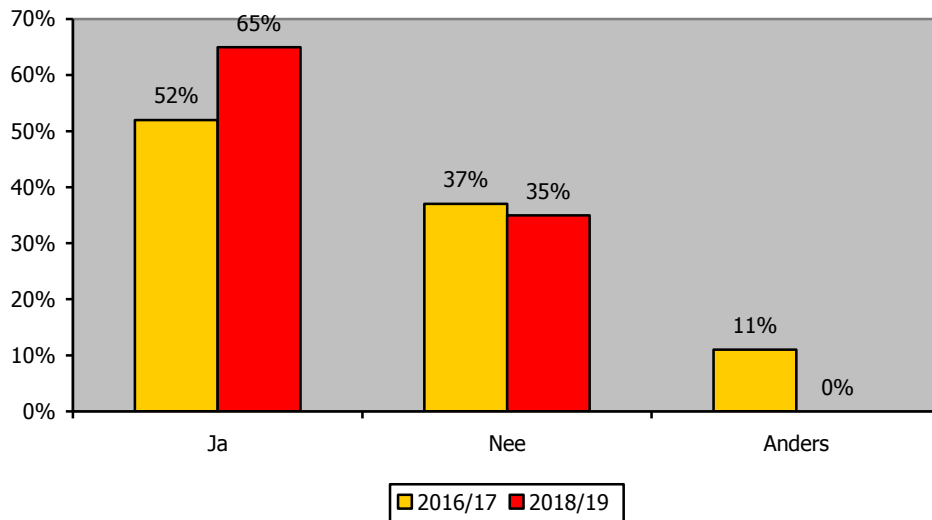
Tabel 5.1: Gemiddelde scores op stellingen over inhoud van cultuuronderwijs, 2018/19 vergeleken met 2013/14 en 2016/17

	Gem. score 2013/14	Gem. score 2016/17	Gem. score 2018/19
Bij elke culturele activiteit kijkt onze school wat de relevantie is voor de school en hoe de inhoud aansluit bij het gehele onderwijsprogramma.	4,3	4,5	4,7
Onze school legt relaties tussen de culturele activiteiten op school en buitenschoolse culturele activiteiten (d.w.z. culturele activiteiten op school buiten de reguliere lessen)	3,1	3,3	3,1
Onze leerkrachten zijn zich bewust van de mogelijkheden die de culturele omgeving aan hen biedt.	3,4	3,9	4,0
Onze leerkrachten volgen nascholing op het gebied van cultuureducatie	1,7	2,2	2,3
Onze school bespreekt met culturele instellingen/ aanbieders hoe de inhoud van hun aanbod bijdraagt aan het nastreven van doelstellingen met betrekking tot de ontwikkeling van de leerlingen.	2,7	3,0	3,6

“We hebben het afgelopen jaar een projectweek COH muziek gedaan. Dit gaf inspiratie om een muziekmethode aan te schaffen.”

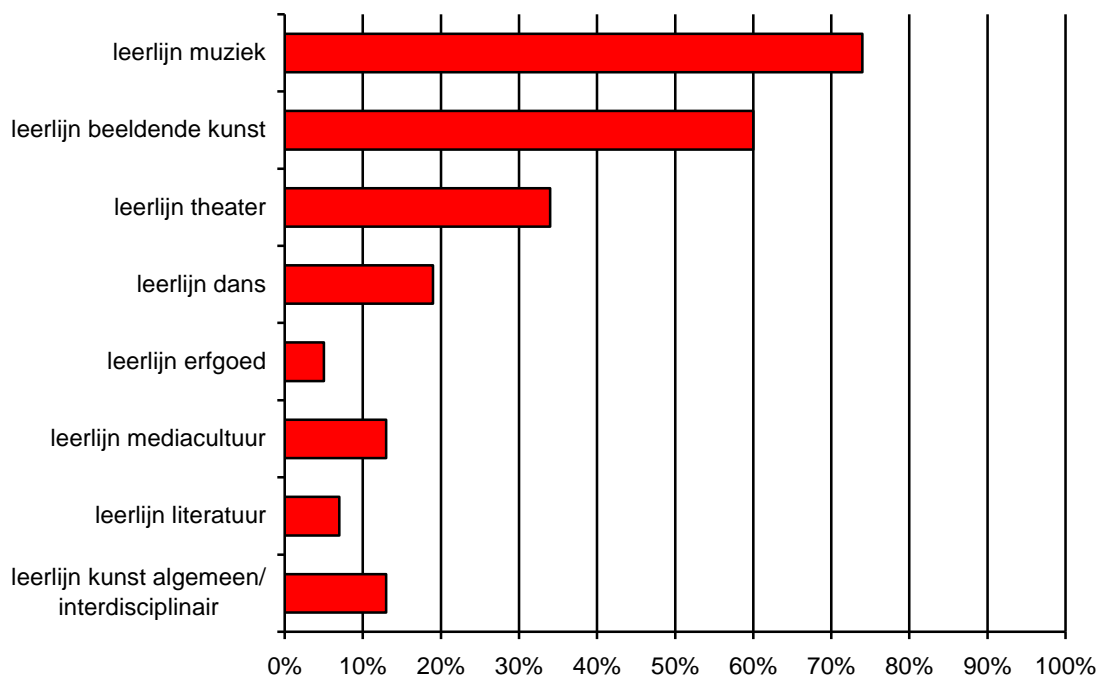
In vergelijking met schooljaar 2016/17 geven nu meer scholen aan gebruik te maken van een of meer leerlijnen bij cultuuronderwijs (grafiek 5.2).

Grafiek 5.2: Maakt school gebruik van een of meer leerlijnen bij cultuuronderwijs? huidige situatie vergeleken met 2016/17

Het meest worden leerlijnen gebruikt voor muziek en beeldende kunst (grafiek 5.3).

Grafiek 5.3: Voor welke discipline is er een leerlijn?, huidige situatie (in percentage van het totaal aantal scholen dat zegt gebruik te maken van leerlijnen)

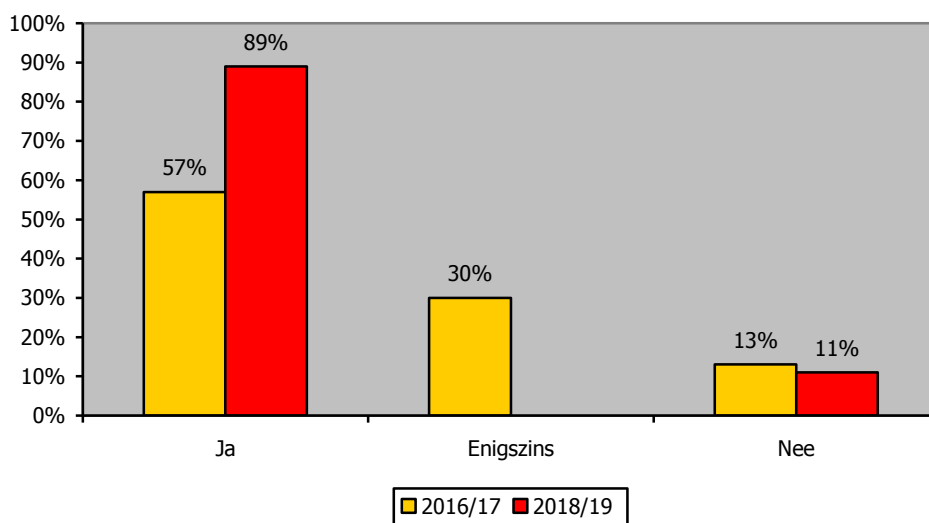
Daarnaast wordt nog vermeld:

- Willen OGO thema's laten aansluiten bij COH
- Kunstmagneet
- KIJK voor groep 1/2
- Leerlijn van Alles in 1 voor diverse disciplines
- Kunstkabinet
- COH
- Team Talento (alle kunstdisciplines)
- Techniek wordt gegeven door kunstleerkracht
- Muziekleerlijn in ontwikkeling op basis van Muziekimpuls
- IPC
- Ontwerpend leren maakt gebruik van Samen in de klas en literatuur maakt soms gebruik van Taalactief
- Kosmisch onderwijs
- Vakdocenten en beeldende vakvaardigheden door "kunstkabinet"
- Alle disciplines. Iedere leerkracht doet een of meerdere discipline(s) naar keuze
- Moet je Doen leerkrachtafhankelijk
- Dramatische expressie en beeldende vorming
- COH

"CultuurSchakel is de insider die precies die ervaring heeft met het cultuurgebeuren, contacten heeft, weet waar mensen in vastlopen valkuilen kent."

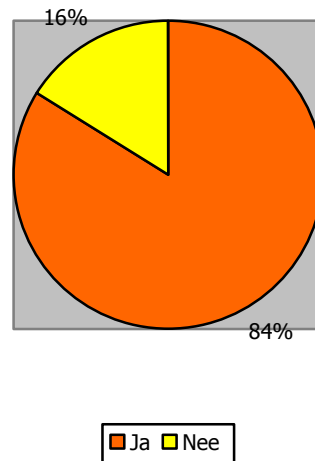
Verreweg de meeste scholen (89%) zijn inmiddels bekend met Cultuuronderwijs op zijn Haags (grafiek 5.5.).

Grafiek 5.5: Op de hoogte van COH? Huidige situatie vergeleken met 2016/17

Van deze scholen is 84% bekend met de subsidie die men kan aanvragen voor extra COH-uren. Dat betekent dat in totaal 75% van alle scholen voor primair onderwijs in Den Haag bekend is met de subsidie.

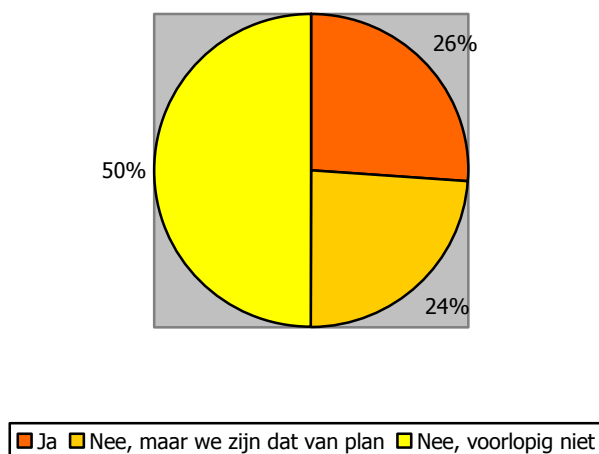
Grafiek 5.6: Bent u bekend met de subsidie voor extra COH-uren?

Uit cijfers van CultuurSchakel blijkt, dat in de tweede helft van 2017 en in 2018 in totaal 37 scholen (23%) met projecten COH heeft gewerkt (Utopie, Onze Stad, Identiteit en Verhalen). In totaal namen 16.537 leerlingen aan deze projecten deel.

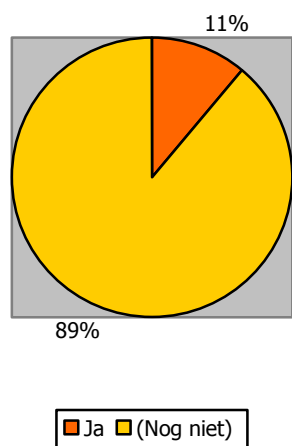
Deze cijfers komen exact overeen met de gegevens uit de Cultuurscan. Ruim een kwart van de scholen die bekend zijn met COH (26%, dat wil zeggen 23% van alle scholen voor primair onderwijs in Den Haag) werkt met projecten van COH; nog eens 24% (21% van alle scholen) is van plan om met COH-projecten te gaan werken. De helft van de scholen die bekend zijn met COH is dus niet van plan met COH-projecten te gaan werken (grafiek 5.7).

Grafiek 5.7: Werkt uw school met projecten van COH?(in percentage van het totaal aantal scholen dat bekend is met COH)

Van alle scholen voor primair onderwijs heeft 11% COH verankerd in het schoolbeleid (grafiek 5.8).

Grafiek 5.8: Heeft uw school COH verankerd in het schoolbeleid ?(in percentage van het totaal aantal scholen)

“Er is nog meer kennis gemaakt met de projecten die ontwikkeld zijn voor alle groepen door alle leerkrachten. En twee medewerkers van COH hebben uitleg gegeven tijdens een studiemoment waardoor de uitwerking van het thema Theater een goede boost heeft gekregen.”

Uit de cijfers van CultuurSchakel blijkt dat in totaal 866 personen van 32 verschillende scholen in het kalenderjaar 2018 deelnamen aan ondersteuningsactiviteiten bij COH , zoals de startbijeenkomst of workshops als de Workshop Creatief Proces(tabel 5.9).

Tabel 5.9: Gebruik van ondersteuning bij COH in kalenderjaar 2018

	Totaal aantal scholen	Totaal aantal deelnemers
Informatiebijeenkomst (IB)	1	12
Programma op Maat (PM)	4	110
Startbijeenkomst (SB)	18	324
Workshop Beeldend (WB)	1	3
Workshop Creatief Proces (CP)	13	261
Workshop Filosoferen (WF)	4	76
Workshop Literatuur (WL)	1	2
Workshop Media (WME)	1	16
Workshop Muziek (WMU)	2	51
Workshop Theater (WT)	3	23
totaal	48	866

In de Cultuurscan werd ook gevraagd van welke vormen van ondersteuning bij *Cultuuronderwijs op zijn Haags* de school de komende jaren gebruik wil gaan maken. Veel scholen hebben deze vraag overgeslagen. De scholen die wel de vraag hebben beantwoord en van deze ondersteuning gebruik willen maken, hebben de volgende plannen²:

Tabel 5.10: Plannen voor gebruik van ondersteuning bij COH de komende jaren

	Totaal aantal scholen	Waarvan in schooljaar 18/19	Waarvan in schooljaar 19/20	Waarvan in schooljaar 20/21	Schooljaar onbekend
Startbijeenkomst	27	13	6		8
Workshop Creatief Proces	28	8	12	1	7
Workshop Filosofisch Gesprek	17	4	4	2	7
Workshop Vaardigheden	19	6	7		6
Coaching on the job	20	5	10	1	4

² Bij schooljaar 2018/19 wordt soms vermeld dat men de betreffende vorm van ondersteuning reeds heeft gehad. Dit betekent dat tabel 5.9 en 5.10 enige overlap vertonen.

Naam school :

Naam contactpersoon voor cultuuronderwijs:

1. Is cultuuronderwijs vastgelegd in het schoolplan?

ja nee

Is er een schriftelijk vastgelegd cultuurplan?

ja in ontwikkeling nee

Zo ja, wordt dit cultuurplan ook uitgevoerd?

ja nee anders, nl

2. Heeft de school een interne cultuurcoördinator (icc'er) aangesteld?

- ja, de school heeft een of meer icc'er(s)
 de school heeft een leerkracht of werkgroep of LKP-coördinator met icc-taken
 nee, de school heeft geen interne cultuurcoördinator
 anders, nl.

Zo ja, is deze interne cultuurcoördinator gecertificeerd?

- ja
 nee
 volgt momenteel cursus
 anders, nl

Zo ja, heeft de interne cultuurcoördinator speciale taakuren ter beschikking (COH-uren buiten beschouwing gelaten)?

☐ 0 uur/ geen speciale taakuren	☐ 61 – 80 uur per jaar
☐ 1 - 20 uur per jaar	☐ 81 – 100 uur per jaar
☐ 21 – 40 uur per jaar	☐ > 100 uur
☐ 41 – 60 uur per jaar	☐ anders, namelijk

Zo ja, neemt de icc'er deel aan de post-HBO opleiding Cultuurbegeleider?

- ja, volgt opleiding
 heeft opleiding al afgerond
 nee

3. Welk budget gebruikt de school in het schooljaar 2018/19 voor cultuuronderwijs?
(meerdere antwoorden mogelijk)

- 11,87 euro/ 14,87 euro per leerling (in lumpsum Prestatiebox)
- 11,50 euro van gemeente Den Haag (VONK)
- Een ander bedrag per leerling, namelijk € per leerling
- Een totaalbedrag voor de school, namelijk €
- Er is geen specifiek budget
- Anders, namelijk

4. Maakt de school structureel gebruik van de inzet van vakleerkrachten op het gebied van kunst en cultuur?³

- ja nee anders, nl.

Zo ja, voor welke vakgebieden worden vakleerkrachten ingezet? (meerdere antwoorden mogelijk)

- muziek theater cultureel erfgoed mediacultuur
- dans literatuur beeldende kunst, design, architectuur
- anders, nl.

Zo ja, via welke organisatie(s) (of zzp'er) worden de vakleerkracht ingeschakeld?

5. Maakt de school gebruik van het Cultuurmenu?

- ja nee

6. Neemt de school deel aan het programma cultuurbezoeken uit VONK?

- ja nee

Zo ja, legt u daarbij een relatie met Cultuuronderwijs op zijn Haags (COH)?

- ja nee weet niet

7. Boekt uw school zelfstandig cultuurbezoeken? (dus los van VONK of Cultuurmenu)

- ja nee weet niet

8. Maakt uw school gebruik van Kunstenaar in de Klas?

- ja nee weet niet

Zo ja, legt u daarbij een relatie met Cultuuronderwijs op zijn Haags (COH)?

- ja nee weet niet

³ Het gaat hierbij om *structurele* inzet van leerkrachten, gedurende het schooljaar of bijvoorbeeld jaarlijks in een projectweek of in het kader van LKP. Het gaat *niet* om de inzet van vakleerkrachten in het kader van de Verlengde Schooldag.

9. In hoeverre legt de school *momenteel* bij cultuuronderwijs relaties met

	structureel	incidenteel	nooit	weet niet
De kerndoelen (o.a. voor kunstzinnige oriëntatie)				
Methodes/ leerlijnen voor kunstzinnige oriëntatie				
Methodes voor andere vakken (geschiedenis, aardrijkskunde, wereldoriëntatie e.d.)				
Pedagogische-didactische uitgangspunten (bijv. NPDL, Onderzoekend leren e.d.)				
Thema's in de school				
Prioriteiten van de school (bijv. taal)				
Toetsen, volgen of beoordelen van leerlingen				
Nog iets anders, nl.				

10. In hoeverre wil de school *de komende jaren* bij cultuuronderwijs relaties leggen met

	structureel	incidenteel	nooit	weet niet
De kerndoelen (o.a. voor kunstzinnige oriëntatie)				
Methodes/ leerlijnen voor kunstzinnige oriëntatie				
Methodes voor andere vakken (geschiedenis, aardrijkskunde, wereldoriëntatie e.d.)				
Pedagogische-didactische uitgangspunten (bijv. NPDL, Onderzoekend leren e.d.)				
Thema's in de school				
Prioriteiten van de school (bijv. taal)				
Toetsen, volgen of beoordelen van leerlingen				
Nog iets anders, nl.				

11. Indien uw school bij cultuuronderwijs gebruik maakt van methodes/ leerlijnen, voor welke disciplines is dat dan? (meerdere antwoorden mogelijk)

0 kunst algemeen/ interdisciplinair	0 literatuur
0 theater	0 dans
0 muziek	0 beeldende kunst
0 erfgoed	0 mediacultuur
0 anders, nl.	

12. Kunt u aangeven in welke mate de vijf onderstaande uitspraken van toepassing zijn op uw school? (Graag cijfer omcirkelen 1 = helemaal niet van toepassing, 7 = geheel van toepassing, alle andere cijfers vormen tussenposities)

a. Bij elke culturele activiteit kijkt onze school wat de relevantie is voor de school en hoe de inhoud aansluit bij het gehele onderwijsprogramma.

(Helemaal niet van toepassing) 1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 (geheel van toepassing)

b. Onze school legt relaties tussen de culturele activiteiten op school en buitenschoolse culturele activiteiten (d.w.z. culturele activiteiten op school buiten de reguliere lesuren)

(Helemaal niet van toepassing) 1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 (geheel van toepassing)

c. Onze leerkrachten zijn zich bewust van de mogelijkheden die de culturele omgeving aan hen biedt.

(Helemaal niet van toepassing) 1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 (geheel van toepassing)

d. Onze leerkrachten volgen nascholing op het gebied van cultuuronderwijs

(Helemaal niet van toepassing) 1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 (geheel van toepassing)

e. Onze school bespreekt met culturele instellingen/ aanbieders hoe de inhoud van hun aanbod bijdraagt aan het nastreven van doelstellingen m.b.t. de ontwikkeling van de leerlingen.

(Helemaal niet van toepassing) 1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 (geheel van toepassing)

13. Bent u bekend met Cultuuronderwijs op zijn Haags (COH)?

ja nee

Zo ja, bent u bekend met de subsidie die u kunt aanvragen voor extra COH-uren?

ja nee

Zo ja, werkt uw school met projecten van COH?

ja nee, maar we zijn het van plan nee, voorlopig niet

Zo ja, heeft uw school COH verankerd in het schoolbeleid?

ja (nog) niet

Bent u van plan gebruik te maken van de volgende vormen van ondersteuning?

Startbijeenkomst	☐ ja	☐ zo ja, in schooljaar
Workshop Creatief proces	☐ ja	☐ zo ja, in schooljaar
Workshop Filosofisch gesprek	☐ ja	☐ zo ja, in schooljaar
Workshop in vakvaardigheden	☐ ja	☐ zo ja, in schooljaar
Coaching on the job	☐ ja	☐ zo ja, in schooljaar

14. Neemt uw school deel aan de Impuls Muziekonderwijs?

ja nee

Zo ja, met welke organisatie werkt u samen?

15. Heeft de school de afgelopen twee jaren buiten COH ondersteuning gekregen van CultuurSchakel?

ja nee

Zo ja, waar bestond deze ondersteuning uit? (meerdere antwoorden mogelijk)

ondersteuning bij ontwikkelen visie/ cultuurbeleidsplan
 scholing van interne cultuurcoördinator
 onderwijscultuurdag
 leernetwerken/ themabijeenkomsten
 begeleiding van uitvoering van het cultuurplan
 bemiddeling tussen vraag en aanbod
 fondsenwerving
 advisering over activiteiten, cultuuronderwijs, praktische zaken e.d.
 anders, nl.

**In hoeverre heeft deze ondersteuning bijgedragen aan de kwaliteit van het
cultuuronderwijs op uw school?**

0 in hoge mate 0 in enige mate 0 in geringe mate 0 niet of nauwelijks

Kunt u hieronder uw antwoord toelichten?

- 16. Welke behoeften of wensen heeft u voor de komende jaren voor wat betreft de diensten van CultuurSchakel?**

Dit was het! Bedankt!